

Asia: VN/33260/2024

Lausuntopyyntö työryhmän mietinnöstä; Ihmiskauppadirektiivin muutosdirektiivin täytäntöönpano

Lausunnonantajan lausunto

1. Huomiot rikoslain 25 luvun 3 §:ään ehdotettavasta muutoksesta (sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevan teon tarkoituksen lisääminen ihmiskauppaa koskevaan pykälään)

Naisjärjestöjen Keskusliitto kannattaa muutosta. Liitto pitää tärkeänä, että lainsäädäntö tunnistaa sijaissynnytykseen liittyvät hyväksikäytön riskit ja varmistaa, että henkilön painostaminen, pakottaminen tai harhaanjohtaminen sijaissynnyttäjäksi katsotaan vakavaksi vapauteen kohdistuvaksi loukkaukseksi. Ehdotettu lisäys rikoslakiin vahvistaa ihmiskaupan torjuntaa ja kattaa nykyistä selkeämmin ihmiskaupan eri hyväksikäytön muodot.

Liiton näkemyksen mukaan on tärkeää, että lain perusteluissa rajausta ilmaistaan selkeästi, jotta kriminalisointi ymmärretään tarkoitustaan vastaavasti osana ihmiskaupan eri muotojen ehkäisyä.

2. Huomiot rikoslain 25 lukuun ehdotettavasta uudesta kriminalisoinnista (ehdotettava uusi 3 d §: ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö)

a) Rangaistavuuden ala

b) Rangaistusasteikko

c) Muut huomiot

Liitto pitää perusteltuna, että myös uhrin hyväksikäyttäjät voivat joutua vastuuseen, mikäli he toimivat tietoisesti. Sukupuolistuneen hyväksikäytön torjunta edellyttää, että rikosvastuuta ei voida välttää sillä perusteella, ettei tekijä halunnut nähdä hyväksikäytön merkkejä.

Lausuntokierroksella esiin nostettu kritiikki rangaistusasteikon lieveydestä on perusteltua. Ehdotettu enimmäisrangaistus (enintään yksi vuosi vankeutta) ei kaikilta osin heijasta teon vakavuutta, erityisesti tilanteissa, joissa hyväksikäyttö on suunnitelmallista, pitkäkestoista tai liittyy elinkeinotoimintaan. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että jatkovalmistelussa on tarpeen arvioida rangaistusasteikon kiristämistä ja mahdollisia ankarampia seuraamuksia.

Kriminalisoinnin toimeenpanon rinnalla tulee vahvistaa uhrien tunnistamisen, suojelun ja tuen järjestelmää. Direktiivin edellyttämät uhrilähtöiset toimet, kuten varhaisen tunnistamisen mekanismit, tiedonkeruu ja pitkäjänteiset tukipalvelut on tärkeää turvata, jotta sääntelyn vaikutukset toteutuvat käytännössä. Myös viranomaisten koulutus on tärkeää lain muuttuessa.

3. Huomiot rikoslain 25 luvun 10 §:ään ehdotettavasta muutoksesta (ehdotettavaa uutta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa kriminalisointia koskeva lisäys oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan)

Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää esitystä perusteltuna. Koska vakavat ja pitkäkestoiset ihmiskaupan tekemuodot esiintyvät usein yritystoiminnassa, on johdonmukaista, että uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva rikos liitetään oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin.

Liitto pitää tärkeänä myös menettämisseuraamusten ja liiketoimintakiellon johdonmukaista soveltamista, jotta hyväksikäytöstä saatava taloudellinen hyöty voidaan estää.

4. Huomiot pakkokeinolakiin ja poliisilakiin ehdotettavista muutoksista

Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää tärkeänä, että pakkokeinojen käyttö ihmiskaupan tutkinnassa on tarkkarajaista ja suhteellista sekä turvaa uhrien oikeudet kaikissa vaiheissa. Pakkokeinojen rinnalla on vahvistettava uhrien tunnistamista ja tuen saatavuutta.

5. Huomiot oikeudenkäymiskaareen ja esitutkintalakiin ehdotettavista muutoksista

-

6. Huomiot ihmiskauppadirektiivin muutosdirektiivin säännöksistä, joiden ei mietinnössä katsota edellyttävän lainsäädäntömuutoksia

a) 11 artikla

b) muut muutosdirektiivin säännökset

Naisjärjestöjen Keskusliitto korostaa, että vaikka 11 artiklan ei arvioida edellyttävän välittömiä lainsäädäntömuutoksia, sen veloitteet uhrien varhaisesta tunnistamisesta, tuesta ja suojelusta ovat keskeisiä ihmiskaupan vastaisen työn onnistumiselle. Liitto pitää tärkeänä, että artiklan toimeenpanoa arvioidaan kriittisesti, erityisesti lasten, nuorten, maahan muuttaneiden naisten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien näkökulmasta. Suomessa jää runsaasti lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa ihmiskauppaa tunnistamatta. Rikosoikeusjärjestelmän toimijoiden ymmärrystä lapsiin kohdistuvasta ihmiskaupasta tulee parantaa.

GRETA:n vuoden 2024 suositusten mukaan huomiota tulee kiinnittää siihen, että auttamisjärjestelmällä on riittävät resurssit, että yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa on toimivaa ja että hyvinvointialueiden henkilöstölle tarjotaan koulutusta ja ohjeistusta uhrien tunnistamisesta ja tukemisesta. Järjestöille, joille erityisavun tehtäviä on delegoitu, tulee turvata riittävä rahoitus.

7. Huomiot ehdotusten vaikutuksista

Vaikka mietinnössä on jossain määrin otettu huomioon sukupuolinäkökulma, varsinaista analyysia sukupuolittuneesta hyväksikäytöstä, eri ryhmien riskitekijöistä tai vaikutuksista naisten ja tyttöjen asemaan ei esitetä. GRETA:n ja GREVIO:n suositukset sukupuolisensitiivisistä tukipalveluista eivät näy mietinnön vaikutusarvioissa eikä siinä tarkastella, miten muutokset vaikuttavat uhrien oikeuksiin ja tukipalvelujen pääsyyn yhdenvertaisesti, esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistön osalta.

Liitto korostaa, että jatkovalmistelussa tulee tehdä erillinen ja kattava sukupuolivaikutusten arviointi, jotta lainsäädäntö vastaa ihmiskaupan sukupuolistuneisiin rakenteisiin ja vahvistaa haavoittuvimmassa asemassa olevien uhrien oikeuksia.

Muutosten toimivuus riippuu myös siitä, miten hyvin uhrien tunnistaminen, turva ja tuki toteutuvat käytännössä. Lainsäädäntöä on siksi seurattava ja arvioitava uhrien oikeuksien ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta myös jatkossa.

8. Muut huomiot

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on huomauttanut, että järjestöjen rahoituksen supistaminen kaventaa mahdollisuuksia tavoittaa ja tukea henkilöitä, jotka ovat jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa. Muutokset ulkomaalaislakiin voivat kasvattaa ilman oleskelulupaa oleskelevien (ml. lapset ja perheet) määrää, mikä lisää riskiä joutua hyväksikäytön kohteeksi. Myös sosiaaliturvaleikkaukset vaikuttavat erityisesti perheisiin, joiden toimeentulo ja palveluiden saatavuus entisestään heikkenevät. Kun turvaverkkoja kavennetaan, kasvaa riski joutua hyväksikäytön uhriksi ja ihmiskaupan kaltaisiin tilanteisiin.

Muu naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen työ tukee ihmiskaupan ehkäisyä ja uhrien tukipalveluita. Esimerkiksi pakottavan kontrollin kriminalisointi, lähisuhdeväkivallan ehkäisyä selkiyttävän rakennelain säätäminen ja Istanbulin sopimuksen ja EU:n naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen direktiivin täysimääräinen toteutuminen tukevat myös ihmiskaupan vastaista työtä.

Hinkkanen Annika
Naisjärjestöjen Keskusliitto